

PSL-Nieuws

Een uitgave van de Paddenstoelen Studiegroep Limburg

P. H. KELDERMAN
HERKENBROEKEWEG 23
6301 EG VALKENBURG

Jaargang 15, nummer 2
Augustus 2008

Van de Redactie

Beste lezers, in tegenstelling tot het vorige PSL-nieuws waarin 'alleen maar' de Russula sleutel van Sarnari stond, vindt u nu weer een PSL-nieuws met de diverse kleinere artikelen over bijzondere vondsten en vindplaatsen. Er is in de artikelen even als in de paddenstoelen een grote variatie. Van de kleine asco's tot de grote *Leucoagaricus* met daartussen o.a. diverse soorten Cortinarius. Uiteraard is ook het excursieprogramma voor de 2^e helft van 2009 vermeld. Bijzonder hierbij is de jubileum-excursie van de jarige NMV. We hopen dat u nu ook weer veel leesplezier heeft. Mocht u een leuk artikel of idee voor een artikel hebben, geef het door aan de redactie.

Inhoud

- 3 Activiteitebagenda
- 4 *Rimbachia* cf. *neckerae* een bijzonderheid met probleempjes ...Hans & Plonie Oversteegen.
- 6 De Kammetjesstekelzwam in bos Elsloo Jo Bollen.
- 7 Het Roze Grondschijfje (*Discinella menziesii*), een algemene soort? Peter Eenshuistra.
- 8 Een nieuwe Mycena voor Limburg, de Prachtmycena Jo Bollen.
- 9 Gordijnzwammen, een intrigerende familie Peter Eenshuistra.
- 11 *Leucoagaricus barssii* de zeldzame Wortelende champignonparasol Marc Houben & Piet Kelderman.
- 13 Bos Elsloo alweer goed voor iets leuks Jo Bollen & Piet Kelderman.
- 15 De eerste zekere vondst van *Cystolepiota icterina* in Nederland J.Bollen & P. Kelderman.
- 16 Vondsten 2007 Piet Kelderman.
- 18 Russula's... Op welke kenmerken letten bij Russula (Volgens B. Buyck & Sanari).

Attentie!

Leden en abonnees die geen lid zijn van het Natuurhistorisch Genootschap kunnen hun abonnementsgeld storten op banknummer 114430705 t.n.v. PSL-activiteiten, adres: Dhr. L. J. Mommer, Dr. Poelstraat 17, 6291 CV Vaals.

Ten gerieve buitenlandse leden: IBAN: NL 57rabo0114430705, BIC: rabo-NL2u.

T.w. €- 7.30 voor Nederland en €-7.75 België en Duitsland.

Foto voorplaat: *Leucoagaricus barssii*, foto Marc Houben.

PSL-Nieuws is de nieuwsbrief van de Paddestoelen Studiegroep Limburg. Een studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. De doelstelling van deze nieuwsbrief is het om publicaties mogelijk te maken over paddestoelen en aanverwante zaken. Ook willen wij veldwerkers en niet-wetenschappelijke mycologen in de gelegenheid stellen hun bevindingen te rapporteren. PSL-Nieuws verschijnt tweemaal per jaar, eenmaal in het voorseizoen en eenmaal in het naseizoen. De auteurs blijven verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen. De redactie behoudt zich het recht voor teksten aan te passen of in te korten. Kopij is welkom en kan gestuurd worden naar de redactie: Piet Kelderman, Herkenbroekerweg 23, 6301 EG Valkenburg, e-mail: p.kelderman@hetnet.nl, Marc Houben, Jos Kleinenlaan 242, 6164 AX Geleen. marc.houben@home.nl.

Activiteitenagenda

Excursieprogramma tweede halfjaar 2008

Zoals altijd geldt daarvoor het volgende: bij deelname aan een excursie dien je vooraf steeds contact op te nemen met Piet Kelderman 043-6016055 of Henk Henczyk 045-8501391. Dit voorkomt misverstanden en onnodig wachten

(bijvoorbeeld bij het vervallen van een excursie door weersomstandigheden of om andere redenen). Indien je naast de geplande excursie nog andere terreinen wilt bezoeken kunnen we bekijken of er nog meer belangstellenden zijn.

Datum	Terrein en plaats van samenkomst: alle excursies vertrekken steeds om 10:00 uur, n. m. v. 13:00 uur vanaf de plaats van samenkomst (houd er rekening mee dat het onderstaande programma door omstandigheden kan veranderen!) Er kunnen ook weer lokaties opgenomen zijn die vorig jaar door droogte of anderszins vielen of door het gering aantal vondsten weer in het programma zijn opgenomen.
16 augustus	Swalmen, Swalmdal. Samenkomst parkeerplaats nabij het zwembad.
30 augustus	Kerkrade, Groenelong. Samenkomst parkeerplaats kasteel Erenstein.
6 september	Brunssum, Schutterspark. Samenkomst parkeerplaats ingang 'Schuttershuuske'.
13 september	Vaals, Drielandpunt. Samenkomst parkeerplaats bij houten uitzichttoren.
27 september	Maria-Hoop, Annedaalsbosch. Samenkomst bij de kerk aldaar.
4 oktober	Bunde, N.M.V.-excursie, start parkeerplaats om 13.00 uur bij station te Bunde.
18 oktober	Brunssum, Brunsummerheide. Samenkomst parkeerplaats Schieversheide.
25 oktober	Terwinselen (Kerkrade), Mijneestort Wilhelmina. Samenkomst parkeerplaats "Winselerhof".
1 november	Breiniger (D), Slangenbergh. Samenkomst nog af te spreken.
8 november	Bij gunstige omstandigheden een wasplatenexcursie. Het hoe en waar wordt later bepaald.
11 oktober	N.M.V. excursie Zwart Water in Venlo. Vertrek station Venlo om 10.30 uur of 10.45 vanaf parkeerplaats Limb. Landschap aan de Schandeloselaan. Leiding Peter Eenshuistra.

Paddenstoelenweekendjes voor de liefhebbers

Vrijdag 19 september t/m maandag 22 september; Emlinghausen (Sauerland).

Zaterdag 11 oktober t/m dinsdag 14 oktober; Schmidt (Noordeifel)

Heb je interesse, neem contact op met Henk Henczyk, telf. 045-8501391.

Practicumavonden (begin ca. 19:30 uur)

Deze zijn bedoeld voor het bekijken, bediscussieren en determineren van vondsten, enz.

De avonden worden gehouden in het IVN-zaaltje onder de bibliotheek aan de Ransdalerweg 64 te Ransdaal op: **21 aug.**, **4 sept.**, **11 sept.**, **18**

sept., **2 okt.**, **9 okt.**, **23 okt.**, **30 okt.**, **6 nov.**

Het kan voorkomen dat er door bepaalde omstandigheden een practicumavond niet kan doorgaan, bel dus altijd even van te voren op!

Nieuwjaarsbijeenkomst: donderdagavond 15 januari 2009.

Raadpleeg ook eens de webstekjes van: N.M.V.: <http://www.mycologen.nl>, Antwerpse Mycologische Kring: www.kamk.be, Mycolim (Mycologische Werkgroep Limburg): www.mycolim.be en Zwam (Zelfstandige Werkgroep voor Amateur-Mycologen): www.zwamleuven.org, en www.PilzePilze.de

***Rimbachia* cf. *neckeriae* een bijzonderheid met problemen**

Hans en Plonie Oversteegen (bewerkt door Piet Kelderman).

Tijdens speurwerk naar paddenstoelen (12 dec. 2007) werd door Plonie en Hans Oversteegen een interessante vondst gedaan langs het Beatrixkanaal te Eindhoven. (coördinaten 156.0/385.3). Op een steile, vochtige en kale noordhelling bestaande uit zand-, leem en enigszins humusrijke bodem, begroeid met mossen (*Dicranella heteromalina* (Gewoon pluisjesmos) en *Ceratodon purpureus* (Gewoon purpersteeltje) en algen. Werden een groot aantal (150 en meer) kleine witte Cyphella-achtige vruchtlichaampjes gevonden. (vooral op het laatste mos stonden vruchtlichaampjes als geënt op steeltjes en blaadjes). Bovenaan de helling, verspreid, stonden Amerikaanse eiken (*Quercus rubra*), inlandse Zomereik (*Quercus robur*), Acacia (*Robinia pseudoaccacia*), Vlier (*Sambucus nigra*) en Braam (*Rubus* sp.). Door de zachte winteromstandigheden was de soort eind januari-begin februari 2008 nog massaal aanwezig op de vindplaats.

Pogingen van Hans om de soort te determineren liep door gebrek aan literatuur op niets uit, hij stuurde wat materiaal naar Nico Dam, die dacht dat het *Rimbachia neckerae* (Kringmosoortje) was. Daar deze soort pas eenmaal in Nederland gevonden is (Nyswiler 1995) leek het ons aardig deze soort eens wat nader te bekijken en zat er misschien een artikeltje in voor PSL-Nieuws. Hiervoor werd het materiaal bij Piet Kelderman gebracht voor verdere verwerking.

Beschrijving van de vondst:

Rimbachia* cf. *neckeriae (Fr.:Fr.) Redhead

Synoniemen:

Chaetocypha neckerae (Fr.) Kunze, Rev. gen. pl. (Leipzig) 2: 847 (1891)

Cyphella muscicola var. *neckeriae* Fr., Syst. Mycol. (Lundae) 2(1): 203 (1822)

Cyphella neckerae (Fr.)Fr., Hymenomyc. Eur. (Upsaliae): 663 (1874)

Leptoglossum candidum D.A. Reid, Trans Br. Mycol. Soc. 48: 514 (1965)

Mniopetalum megalosporum Singer, Beih. Nova Hedwigia 29: 87 (1969)

Rimbachia neckerae subsp. *megalospora* (Singer) Redhead, Can. J. Bot. 62(5): 879 (1984) subsp. *neckeriae*

Vruchtlichaampjes meest veel kleiner dan 3 á 4 mm Ø, jong urnvormig met ietwat ingerolde rand tot rijp klok- beker tot ± schelpvormig uitgespreid, dun en zeer teer, zonder steel maar de basis van de vruchtlichaampjes vaak wat steelachtig uitgetrokken (pseudosteel). Buitenkant geheel wit, zeker jong met zeer fijne aanliggende viltig-wattige bekleding, de rand soms ietwat franjeachtig door fijne vlokjes of haartjes, maar vormen nooit 'echte' haren, aan de basis van de vruchtlichaampjes vaak met wat afstaande vlokkelige haartjes. Hymenium glad, wit met zwakke crèmekleurige waas.

Sporen <30.1.3.>, (8,5)10-12(15) x (6)6,5-9,0(10) µm, Q = (1.2)1.3-1.6 (1.9), breed elliptisch appelpit- tot traanvormig, glad, niet amyloïde, kleurloos, met opvallende grote en brede apicule, met korrellige inhoud vaak samen met een relatief grote oliedruppel. Basidiën clavaat, 30- 50 x 10-12 µm, 4- en 2-sporig, meest met basale gesp. Cystiden niet gevonden. Generatieve hyfen 5-7 µm breed, met gespen op de septen, glad, meest met intracellulair pigment. Hyfeneinden aan de buitenkant (epicutis) meest wat smaller wordend, glad, zonder typische ramealis-structuur.

Opmerkingen

Al determinerend met Horak (2005) komt men eigenlijk zonder grote problemen uit bij *Rimbachia Neckerae* maar het probleem blijven de sporenmaten (Horak : 7,5-11 x 5-7 µm) die wijken behoorlijk af van deze vondst. In de sleutel van Gibson (2007) 'Key to veined fungi and descriptions' worden vrijwel dezelfde sporenmaten vermeld, 8-10,5(12) x (4)5-6(7) µm. Niemand heeft het over het voorkomen van tweesporige basidiën. Mogelijk zijn deze ook nog niet eerder gevonden m.a. w. hebben we hier te maken met een nog niet

eerder gerapporteerde forma. Dit moet haast wel, want buiten *B. neckerae* is er geen alternatief vindbaar. Het is opvallend dat bij meten van de sporen bij verschillende vruchtlichamen andere maten gemeten werden. Bij het ene vruchtlichaam kwam de lengte-breedte verhouding niet boven de 1.3, terwijl dit bij een ander preparaatje van een ander vruchtlichaam de L/b verhouding gemakkelijk naar 1.6 en zelfs meer kon oplopen.

B.P. Segedin (1994) heeft de geslachten bewerkt voor New Zealand. Ze heeft het over een collectie gevonden door Horak in New Zealand (1971),

geïdentificeerd door Redhead (1984) als *Mniopetatum megalospora* Singer. Hij herbenoemd deze naar *Rimbachia neckerae* subsp. *megalospora* (Singer) Redhead. Is ondertussen synoniem verklaard met de subsp. *neckerae*!

Rimbachia neckerae

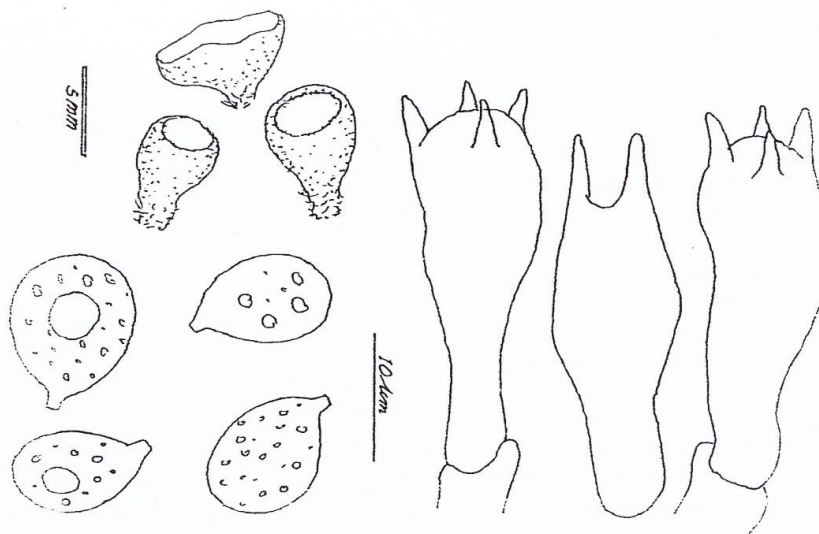
Barbara Segedin “meent” dat de soorten (die dicht bij elkaar staan) gemakkelijk te onderscheiden zijn; *Rimbachia arachnoides* subsp. *bisporus* heeft 2-sporige basidiën, kleine sporen (7-9 x 5-6 µm) en ietwat gerimpelde tot geaderd hymenium (Cunningham, 1953, Singer 1966). (Een gerimpeld geaderd hymenium heeft trouwens ook *B. bryophila*, (sporen 6-7,5 x 5-6 µm)). Terwijl *Rimbachia neckerae* subsp. *megalospora* 4-sporige basidiën heeft, met wat grotere sporen (8,5-10 x 4-4,5 µm) en met een glad hymenium (Singer 1969).

Eerder waren de soorten te vinden in het geslacht *Leptoglossum*. Voor een meer recente evaluatie van de soorten zorgde Redhead (1984) met een nieuwe indeling. We hebben nu te maken met twee belangrijke groepen nl. *Arrhenia* Fries. en *Rimbachia* Patouillard. (Redhead vervangt ook *Mniopetalus* Donk & Singer voor *Rimbachia*. (zie syn.)

Buitenlandse literatuur geven wat grotere maten op voor de vruchtlichamen van *R. neckerae* nl. 0,5-1,2 cm (Frankrijk), zelfs van vondsten op dood bemoste houtresten (New Zealand).

Geraadpleegde Literatuur

- Dam, Nico. Voorlopige sleutel voor de Nederlandse Cyphella's ss. lat. (versie 2000)
- Gerault, Alain. 2005. Florule évolutive des basidiomycotina du Finistère Heterobasidiomycetes, Tricholomatales.
- Gibson, Ian. 2007. 'Veined fungi of the Pacific Northwest'. South Vancouver Island Mycological Society.
- Horak, E. 2005. Die Rörlinge und Blätterpilze in Europa. Spektrum, akademischer verlag. München.
- Segedi, B.P. 1994. Studies in the Agaricales of New Zealand: new records and new species of the genera *Cheimonophyllum*, *Mniopetalus* and *Anthracoephyllum* (Tricholomataceae, Collybieae) New Zealand Journal of Botany, Vol. 32: 61-72.

De Kammetjesstekelzwam in bos Elsloo

Jo Bollen

Bijna op het einde van een 'inventarisatie' wandeling, (woensdag 19 september 2007) had ik de keuze tussen diverse richtingen om weer thuis te geraken. Nu is die keuze normaal niet moeilijk als je op ± 15 minuten loopafstand van de bosrand woont. Maar ik besloot dit te doen via een omweg, het Hoge bos. Achteraf bleek deze keuze niet onaardige te zijn geweest. Na hier en daar nog wat soorten genoteerd te hebben in dit bosgedeelte: Bleke harpoenzwam (*Hohenbuehelia mastrucata*), Parasietbeurszwam (*Volvariella surrecta*), Goudgele hertezwam (*Pluteus leoninus*) en de Olijfparasolzwam (*Lepiota forquignoi*) kwam de vindplaats (toen nog niet wetende) van de Kammetjesstekelzwam (*Hericium coralloides*) steeds naderbij. Een deels zeer sterk vermolmd boomstam van een Beuk (*Fagus sylvatica*) met een lengte van ± 12 meter, en $\pm 50-55$ cm dik was vooral de bovenste helft van de stam in de lengte vrijwel geheel vermolmd, hier bevonden zich vijf van de zeven vruchtlichamen van vernoemde stekelzwam. In de nabijheid bevindt zich nog een omgewaaide Beuk (sinds 1997), waarvan de eindfase van het verrottingsproces al haar intrede heeft gedaan.

foto Jo Bollen

Beschrijving van de soort. (Deels uit Arnolds 2003)

Hericium coralloides (Scop.: Fr.)

(Kammetjesstekelzwam)

Syn.: *Hericium clathroides* (Pallas: Fr.) Pers.:

Hericium ramosum (Bull.).

Vruchtlichamen 10-30 cm breed, bestaande uit een centrale korte steel, die meermaals vertakt wordt door boogvormige takken zo een koraalachtige stronk vormend, lijkend op een bloemkool, wit-roomkleurig, later iets gelig-bruinachtig wordend.

Aan de onderzijde van de vele eindtakjes bevinden zich de in rijen geplaatste hangende priemvormige stekels, 5-10 mm lang (hymenium), deze lijken op kammetjes.

Vlees wit, geur en smaak onaangenaam, sporé wit.

Sporen breed elliptisch tot rondachtig, glad tot fijn gepunteerd, dikwandig, vaak met druppels, 3,5-4,5 x 2,5-3,5 μm . Basidiën slank, met vier sterigmen, gespen zijn aanwezig.

Of de soort zich in de toekomst nog een tijdje zal handhaven, of zich ook op de andere gevallen beuk zal vestigen is nog een open vraag. Er bevinden er zich in de buurt nog een aantal stevige Beuken, met stam diktes variërend van 55-75 cm dus de kans is reëel. Ondanks dat ik jaarlijks deze vindplaats vele malen bezoek is het voor het eerst dat de soort hier wordt aangetroffen.

Verspreiding.

Volgens Arnolds, E. 1995: vroeger zeldzaam op verspreide plaatsen, sinds 1980 slechts vermeld vanuit Emmen en Goes. Kaart in Nauta & Vellinga, 1995.

De soort is opgenomen als integrale aandachtsoort in het monitorproject. Arnolds, E. 2003: meld voor Nederland: zeer zeldzaam in het midden en oosten van het land (totaal zes uurhokken), in deze literatuur worden ook de verspreidingen vermeld van de omringende landen zoals: België, Vlaanderen, zeer zeldzaam, Wallonië èèn vondst getoond op een mycologen-bijeenkomst in 1988 te Luik.

West-Duitsland: zeer zeldzaam, Groot-Brittannië: alleen in zuidoosten van Engeland, en daar niet algemeen.

In het zuiden van Zweden en nabij Parijs kan de soort merkwaardigerwijze talrijk voorkomen.

De bedreigde soort is ook opgenomen in de voorlopige Rode lijst van Europa.

Dankwoord aan:

De Redactie voor het ordenen van bovenstaand.

Staatsbosbeheer voor het verlenen van de - Gebruiksovereenkomst-.

Literatuur.

Arnolds, E. *et al.* 1995. Overzicht van de Paddestoelen in Nederland. Ned. Mycologische Vereniging, Wijster.

Arnolds, E. *et al.* 1996. Supplement 2. Namenlijst, Rode Lijst. Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.

Arnolds, E. & Veerkamp, M. 1999. Gids voor de Paddestoelen in het meetnet. Ned. Mycologische Vereniging, Baarn

Arnolds, E. 2003. De Stekelzwammen en Pruikzwammen van Nederland en België. Coolia 46 (3), Supplement.

Nauta, M. & Vellinga, E. 1995. Atlas van Nederlandse Paddestoelen. Balkema, Rotterdam, Brookfield.

Het Roze Grondschiifje (*Discinella menziesii*), een algemene soort?

Peter Eenshuistra

Op de NMV site staat de rubriek "bijzondere waarnemingen". Op deze site worden leuke vondsten van zeldzaamheden met foto getoond. In 2007 en 2008 verschenen foto's van het Roze grondschiifje (*Discinella menziesii*) in deze rubriek. In de begeleidende tekst stond dat deze soort kon worden aangetroffen in pionier vegetaties van bepaalde mossen op vochtige, vaak geplagde lemige grond in de periode januari - april. In 2004 berichtten L. Rommelaars & J. Hengstmengel dat zij deze soort al enige jaren hadden aangetroffen in de Kaaistoep in Noord Brabant. Dit was toen de tweede waarneming van de soort in Nederland. Op de Rode Lijst (Arnolds et al, 1996) staat de soort nog als "Verdwenen" vermeld.

Inmiddels verschenen op de site Waarneming.nl dit jaar al 10 vondsten met foto (soms ook met microscoop opname). Dit was voor mij aanleiding om in buurt van Venlo ook te zoeken. Er liggen namelijk verscheidene natuurgebieden rond Venlo waar op vochtige plekken de afgelopen jaren plagwerkzaamheden zijn verricht. De eerste poging op 26 januari in het natuurgebied de Ravenvennen op een plaats waar ik eerder het Blauwgroen trechtertje (*Omphalina chlorocyanea*) vond (bij één van de bijzondere waarnemingen als begeleider genoemd) mislukte. Bij een zoektocht op 16 maart naar mosschiifjes op de Groote Heide bij Venlo stootte ik op vele honderden kleine lichtroze schiifjes op plagplekken tussen het mos Purpersteeltje (*Ceratodon purpureus*). Thuis achter de microscoop met Ellis & Ellis 1998, L. Rommelaars & J. Hengstmengel 2004 bij de hand en later ook met de beschrijving en tekeningen op de Helotiales-site van S. Helleman, werd snel duidelijk dat ik het Roze grondschiifje had gevonden. Het groeit hier in minstens twee kilometer hokken. Met het beeld van ijl groeiend Purpersteeltje voor ogen ben ik 22 maart in de geplagde weiden bij het Zwarte water gaan speuren. Ik had vrij snel succes. Het Roze grondschiifje kwam met vele honderden exemplaren in twee km-hokken voor. Op 23 maart vond ik het Roze grondschiifje ook in de Ravenvennen. Ook in dit gebied blijkt het in twee km-hokken voor te komen. De aantallen beperken zich hier tot 200 á 300 exemplaren.

De overeenkomst van de zes groeiplekken blijkt het Purpersteeltje (*Ceratodon purpureus*) te zijn. In alle gevallen blijkt het alleen daar te groeien waar het Purpersteeltje een ijle groeiwijze vertoont. In gezonde dichte bossen van het Purpersteeltje heb ik het Roze grondschiifje niet aangetroffen; op kale grond evenmin. In alle gevallen bevat de bodem een leemcomponent. Op puur zand heb ik het niet aangetroffen. De groeiplekken in het Zwarte water

en in de Ravenvennen zijn in de winter erg vochtig tot nat. De plagplekken op de Groote Heide lijken een stuk droger. Toch moet hier iets van stagnerend grondwater een rol spelen, want ook de vochtminnende Gewone dophei (*Erica tetralix*) voelt zich in de buurt van de plagplekken thuis.

De gevonden exemplaren zijn (bleek) roze, 2 – 7 mm hoog en 0.5 – 5mm breed. De zich naar boven toe verdikkende steel is iets lichter. De asci zijn 100 – 140 µm lang en 5 - 10 µm breed. Zonder loog is de Melzers reactie aan de asci-toppen negatief. De parafysen zijn ca 1 µm dik, iets gebogen en aan de bovenzijde iets dikker (tot 2 µm). Vertakkingen heb ik niet gezien. De sporen zijn 12 – 17 µm lang en 2 – 4 µm dik. Dit komt goed overeen met de beschrijving van Ellis en Ellis en S. Helleman. L. Rommelaars & J. Hengstmengel geven iets grotere sporen en iets dikkere asci op.

Hoe algemeen is het Roze grondschiifje inmiddels? Het relatieve gemak (je moet natuurlijk wel goed kijken) doet vermoeden dat het Roze grondschiifje op veel meer plaatsen moet voorkomen. In veel gebieden is na plagen nieuwe natte natuur gecreëerd, waar zich pioniervegetaties met Purpersteeltje hebben ontwikkeld. Als het PSL-Nieuws verschijnt is het seizoen voor het Roze grondschiifje wel voorbij, maar winter 2009 zijn er ongetwijfeld veel Roze grondschiifjes tussen het Purpersteeltje te vinden.

L. Rommelaars & J. Hengstmengel, *Coolia* 47(4)2004, 194-199.

E. Arnolds, Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos, Overzicht van de Nederland, supplement 2. *Namenlijst, Rode Lijst, NMV*, 1996.

B. Ellis & J.P. Ellis, *Microfungi on miscellaneous substrates, enlarged edition*, The Richmond Publishing Co. Ltd, 1998.

S. Helleman, website www.helotiales.nl.

Bijzondere waarnemingen op NMV website, www.mycologen.nl.

Diverse waarnemers, website www.waarneming.nl.

Een nieuwe *Mycena* voor Limburg, de *Prachtmycena* Jo Bollen

Eind augustus nodigde Fred Erkenbosch (Ulestraten) mij uit om samen met hem in de Vliek te Ulestraten eens naar Paddenstoelen te kijken, en om er eventueel wat opnames van te maken. Het was zaterdag 15 september 2007 eer er gehoor gegeven kon worden aan dit verzoek. Al wandelend werd er genoten van het prachtige weer en de omringende natuur. Fred vertellende als echte IVNer over oude gebouwen, boomgaarden, ondergrondse water voorzieningen van een oude suikerfabriek enz. Maar wat wil je als amateur mycoloog, natuurlijk paddenstoelen zien! Maar mede door de droogte waren deze zeer schaars.

In een van de omliggende bosjes werd tussen wat houtresten een *Mycena* geplukt met de bedoeling Fred enige uitleg te geven over de vermeende "Helmmycena", gelijk constateerde ik dat mijn vingers oranje kleurden.

Nu zijn er de afgelopen jaren al heel wat 'melkende' *Mycena*'s mijn vingers gepasseerd, met de kleuren rood, wit of kleurloze, maar zo fel oranje als deze nog nooit.

Wel, een dergelijke *Mycena* had ik nog nooit gezien, maar herinnerde me wel enkele afbeeldingen uit de literatuur, determinatie achteraf was dan ook niet zo moeilijk. Hieronder een koryte beschrijving van de soort.

Prachtmycena (*Mycena crocata*).

Vruchtlichaam: hoed 15 mm hoog, 16 tot 23 mm breed, spits kegelvormig, later uitspreidend, met een kleine papil, hygroom, lichtbruin tot bruin, eerst zijdeachtig, soms fijn als bepoederd, rand lichter, indien vochtig gestreept. Lamellen vrij, matig wijd uiteen, eerst wit, later bleekgeel met oranje vlekken. Steel tot 115 mm lang, 2 mm dik, eerst grijsbruin, later top bleekgeel, vanaf daar oranje tot aan de gekromde roodbruine basis die ruim bezet is met fijne witte haartjes.

Melksap oranje, zo kleurt het hele vruchtlichaam bij kneuzing geligoranje.

Sporen appelpitvormig, 8,7-9,3 x 4,5- 5,6 µm. Basidiën 4 sporig, 20-25 x 5-8 µm. Cheilocystiden talrijk, knotsvormig met vingervormige uitsteeksels aan de top, 15-35 x 8-11 µm. Pleurocystiden iets dikwandig 25-30 x 10 µm. Hoedhuid bestaande uit smalle hyfen met fijne wrattige uitsteekseltjes, daaronder bevinden zich gladde hyfen 3-6 µm breed, septen met gespen.

Verspreiding: Vondsten van de Zeeuwse Paddenstoelen-werkgroep., O. I. v. Kuijs, op het landgoed Ter Hooge, gelegen tussen Middelburg en Koudekerke op Walcheren (24 september 1994) en op de Elderschans bij Aardenburg in Zeeuws-Vlaanderen (8 oktober 1994).

Onze vondst werd gedaan in Schietecoven nabij de Vliek, in een klein bosperceel met enkele boomsoorten zoals; Beuk (*Fagus sylvatica*), Zomereik (*Quercus robur*) en Zoete kers (*Prunus avium*), met een ondergroei die voornamelijk bestaat uit Hazelaar (*Corylus avellana*) en Vlier (*Sambucus nigra*).

Een 20 tal vruchtlichamen fructificeerde tussen kleine, deels met mos begroeide houtstapels, takjes en blad van Beuk. Deze deels overwoekert met Braam (*Rubus fruticosus*), Brandnetel (*Urtica dioica*) en Stinkende gouwe (*Chelidonium majus*). Volgens het Overzicht van de Paddenstoelen (Arnolds, E. et. al. 1995) is *Mycena crocata* een uiterst zeldzame soort, wordt in de Rode lijst vermeld als gevoelig.

Navraag bij Piet Kelderman (districtscoördinator) bleek dat de soort nog niet eerder is gemeld voor Limburg.

Dankwoord.

Fred Erkenbosch voor de uitnodiging.

Redactie voor het ordenen van bovenstaand.

Literatuur

Arnolds, E. et. al. 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland. Ned. Mycologische Vereniging Wijster.

Arnolds, E. et. al. 1996. Supplement 2. Namenlijst, Rode Lijst. Ned. Mycologische Vereniging Wijster. Breitenbach, J. & Kränzlin F, 1991. Pilze der Schweiz, band 3. Verlag Mykologia Luzern.

Kuijs, W. 1995. Een nieuwe *Mycena* voor Nederland. *Coolia* 38 (2). blz.71-71. 1995.

Vermeulen, H. 1999. Paddenstoelen, Schimmels en Slijmzwammen van Vlaanderen. De Wielewaal Turnhout.

Gordijnzwammen, een intrigerende familie

Peter Eenshuistra

Sinds een aantal jaren ben ik gegrepen door Gordijnzwammen. Mijn belangstelling was opgewekt gedurende mijn vakanties in Zweden. De uitgestrekte bossen in Zweden blijken aan het eind van de zomer en in de herfst rijk aan Gordijnzwammen, zowel qua variatie als qua aantallen. De variatie in grootte en kleur is enorm. Aanvankelijk dacht ik dat er rond Venlo weinig Gordijnzwammen groeiden. Beter kijken leerde mij dat er ook hier veel soorten uit deze groep zijn te vinden. Wel behoren veel soorten hier in de buurt tot de moeilijk op naam te brengen groep van kleine bruine soorten, maar al doende leert men.

De Gordijnzwammenfamilie is groot, erg groot. Alleen al in Nederland komen ca 200 soorten (mogelijk veel meer) uit deze groep voor. In Europa ligt het aantal soorten tussen de 500 en de 1000. Deskundigen zijn het niet met elkaar eens. Wat de één als soort ziet, ziet de ander als variëteit of als standplaatsmodificatie. Soms is er onduidelijkheid welke soort vroeger beschreven of bedoeld was. Al gauw kom je erachter dat in verschillende boekwerken verschillende namen voor één soort gebruikt worden of erger door elkaar gebruikt worden.

De jonge Gordijnzwammen zijn omgeven door twee soorten velum. Het buitenste velum (velum universale genoemd) omhult de gehele paddestoel. Bij het ouder worden van het vruchtlichaam blijven vaak resten achter op hoedrand en steelvoet. Het tweede velum verbindt de hoedrand met de steel in de vorm van een spinragachtig gordijn, cortina genaamd. Kleur van het velum is bij determinatie belangrijk. Om die reden is het dus essentieel om ook jonge exemplaren te bekijken. De sporen van gordijnzwammen zijn bruin, waardoor de lamellen bij ouder worden bruin kleuren. In jonge toestand zijn de lamellen vaak fraai gekleurd (geel, lila, oranje, rood of grijs). Vorm, grootte en ornamentatie van sporen zijn eveneens belangrijke kenmerken. Een microscoop is dus essentieel voor het op naam brengen van soorten.

Gordijnzwammen worden verdeeld in een aantal groepen. Het al dan niet kleverig zijn van hoed en of steel is hierbij van belang. Een aantal slijmige soorten smaakt bijzonder bitter. Een naam als Galgordijnzwam spreekt voor zichzelf. De steel kan kort of lang en dik of dun zijn. Sommige Gordijnzwammen uit met name de twee kleverige/slijmige groepen hebben een knol of klompvormige voet. Eén van de "droge" groepen wordt onderscheiden op grond van de fraaie gele, oranje of rode lamellen. Soorten uit deze groep zijn ook gebruikt om wol te verven. De Pagemantel is een voorbeeld uit deze groep. Verder is er een grote "droge" groep minder uitbundig gekleurde Gordijnzwammen. Bruin is één van de hoofdkleuren. De hoed blijkt vaak hygrofaan. Dit betekent dat de hoed in droge toestand een andere kleur (vaak lichter of doffer) heeft dan in vochtige toestand. Gordijnzwammen zijn mycorrhiza's. Ze leven in symbiose met één of meerdere soorten bomen.

Tabel 1 laat zien welke Gordijnzwammen de laatste 7 jaar rond Venlo zijn gevonden, tot nu toe 25 soorten. De meeste groeien in het natuurgebied het Zwarte water. Tot nu toe heb ik hier 18 soorten op naam gebracht. In het Zwarte water vinden we klei en zand, droge en vochtige grond en veel verschillende soorten bomen. Deze variatie is ongetwijfeld de reden van het hoge aantal soorten. Het Zwartewater verraste 2007 met de zeldzame Roodschubbige gordijnzwam en de eveneens zeldzame Bruinschubbige gordijnzwam. Beide soorten groeiden samen op een lemen dijkje met oude(re) eiken en berken. De Roodschubbige gordijnzwam is enkele jaren eerder al eens door G. Gatzen bij oude eiken langs een weg door het Koelbroek gevonden. Zeldzame soorten als Pagemantel (te vinden op schrale zandgrond bij 10-30 jarige Grove dennen) en de Jodoformgordijnzwam (naamgeving op grond van typische oude ziekenhuis of apotheek geur) waren al voor 2007 ontdekt. Een andere nieuwe vondst in 2007 was de Zandpadgordijnzwam. Dit is een kleine bruine Gordijnzwam met langwerpige sporen (lengte-breedte verhouding groter dan 2). De Zandpadgordijnzwam is ook gebonden aan (jonge) Grove den op zeer schrale zandgrond.

De eerste drie natuurgebieden zijn qua oppervlak minstens 3 km² groot. Het oppervlak van het Vreewater is minder dan 0.5 km². De ondergrond van het Vreewater bestaat hoofdzakelijk uit klei of lemige zandgrond. Toch heb ik hier al negen soorten gevonden, waaronder de zeer zeldzame Bloedrode gordijnzwam. Het aantal bekende groeiplaatsen van deze soort in Nederland ligt in de buurt van 10. Het betreft in alle gevallen bosjes van Fijnspar op klei (Drente) of kalk/löss (Zuid-Limburg). In het Vreewater vond ik de bloedrode gordijnzwam ook in een Fijnsparrenbos op klei. Een ander opvallend biotoop in het Vreewater is het vochtige wilgenbos (ook wel rimboe genoemd). Hier groeien Gele wilgengordijnzwam (wel zeldzaam; niet als bedreigd op Rode Lijst), honderden exemplaren van de Kopperode gordijnzwam, pluizige gordijnzwam (met kleine vrijwel ronde sporen) en de Kleine moeras-gordijnzwam.

De Groote Heide telt tot nu toe dertien soorten, waaronder de bij het Zwarte water reeds genoemde Pagemantel, Jodoformgordijnzwam en Zandpadgordijnzwam. De overige soorten betreffen in alle gevallen kleine bruine soorten die op grond van hoed en steelkleur, hoeveelheid en kleur velum, spoorvorm, spoorgrootte, spoorornamentatie en geur (bieten, geranium/ pelargonium) op naam zijn gebracht.

In de Ravenvennen heb ik pas vanaf 2006 intensiever naar paddestoelen gekeken. Dit leverde tot nu toe zes gordijnzwammen op. Zeldzame soorten zitten daar nog niet bij. Aangezien er mede door het plaggen rond vennen en op heuvels de laatste jaren veel schrale zandgrond aan het oppervlak is gekomen, verwacht ik met name bij Grove den de komende jaren nog wel meer (zeldzame) soorten Gordijnzwam te vinden.

Tabel 1: Gordijnzwammen in vier natuurgebieden bij Venlo. **RL:** zeldzaamheid volgens rode lijst 1996 Arnolds *et al.*, **EB** = ernstig bedreigd, **BE** = bedreigd, **KW** = kwetsbaar en **GE** = gevoelig, **ZwWa** = Zwarte water, **GrHei**, = Groote Heide, **Raven** = Ravenvennen en **Vree** = Vreewater.

Ned. naam	RL	ZwWa	GrHei	Raven	Vree	Lat.naam
Vaaggegordelde gordijnzwam		x	x	x	x	<i>Cortinarius anomalus</i>
nog geen			x			<i>Cortinarius decipiens</i> var. <i>atrocoeruleus</i>
Roodschubbig gordijnzwam	BE	x				<i>Cortinarius bolaris</i>
Grootsporige gordijnzwam		x	x			<i>Cortinarius casimiri</i>
Gele wilgegordijnzwam					x	<i>Cortinarius cinnamomeoluteus</i>
Kousevoetgordijnzwam			x			<i>Cortinarius cohabitans</i>
Geelplaatgordijnzwam		x	x			<i>Cortinarius croceus</i>
Pluizige gordijnzwam				x	x	<i>Cortinarius comptulus</i>
nog geen		x				<i>Cortinarius diasemospermus</i> var. <i>leptospermus</i>
Sombere siersteelgordijnzwam		x	x	x	x	<i>Cortinarius flexipes</i> ss. Kühn.
Lilastelige gordijnzwam		x				<i>Cortinarius erythrinus</i>
Zandpadgordijnzwam	GE	x	x			<i>Cortinarius fusisporus</i>
Witschubbig gordijnzwam		x	x			<i>Cortinarius hemitrichus</i>
Kleine moerasgordijnzwam		x				<i>Cortinarius helobius</i>
Muffe gordijnzwam		x				<i>Cortinarius hunnuleus</i>
Jodoformgordijnzwam	KW	x	x			<i>Cortinarius obtusus</i>
Pelargoniumgordijnzwam		x	x	x	x	<i>Cortinarius paleaceus</i>
Paarse pelargoniumgordijnzw.				x		<i>Cortinarius paleifer</i>
Bruinschubbig gordijnzwam	BE	x				<i>Cortinarius pholideus</i>
Kale pelargoniumgordijnzw.		x	x			<i>Cortinarius rigidus</i> ss. Kühn & Romagn.
Bloedrode gordijnzwam	EB				x	<i>Cortinarius sanguineus</i>
Bleke geelvezelgordijnzwam		x				<i>Cortinarius sanoisus</i>
Pagemantel	BE	x	x			<i>Cortinarius semisanguineus</i>
Kopperode gordijnzwam		x			x	<i>Cortinarius uliginosus</i>
Bieten gordijnzwam		x	x	x	x	<i>Cortinarius umbrinolens</i>
Totaal 25 soorten		18	13	6	9	

E. Arnolds, Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos, Overzicht van de paddestoelen in Nederland supplement 2. Namenlijst, Rode lijst, 1996.

Leucoagaricus barssii* de zeldzame Wortelende champignonparasol*Marc Houben & Piet Kelderman**

Het is altijd bijzonder leuk een zeer zeldzame soort te kunnen bestuderen, ook al is die beschreven door E. Vellinga (in F.A.N., 2001). Vooral als het om een soort gaat die al door Piet is vergeleken met andere 'soorten' uit het *L. macrorhizus*-complex (zie PSL-Nieuws 12(2) 2005). Dit laatste naar aanleiding van de beschrijvingen in de literatuur en de vondst van *L. pseudocinerascens*. Hij kwam tot de conclusie dat deze laatste niet gerekend kan worden tot bovengenoemd complex. De conclusie in de 'discussie'(2005) werd met deze vondst alleen maar versterkt!

De vruchtlichamen van *Leucoagaricus barssii* werden gevonden en verzameld door Marc Houben en uiteraard in het herbarium bewaard. Hieronder een beschrijving van de vondst waarbij ook enkele kleine verschillen te noteren vielen t.a.v. van de beschrijving van Elze Vellinga.

Leucoagaricus barssii (Zeller) Vellinga (2000)
(Sectie *Leucoagaricus*)

Syn.: *Lepiota barssii* (Zeller 1934), *Leucoagaricus pinguipes* M. Bon, 1981, *Leucoagaricus macrorhizus* (Locq.) Sing., *L. macrorizus* var. *pinguipes* (A. Pears.) Alessio.

Excl.: *Leucoagaricus pseudocinerascens* (M. Bon) M. Bon, 1994, ad int.

Ned. naam: Wortelende champignonparasol.

Hoed 60-110 mm, jong halfbolvormig, dan convex met umbo, centrum fijn viltig, bruingrijs, vandaar naar de rand radiaal vezelig tot fijn vlokkig, Rand sterk rafelig – vezelig vlokkig behangen, licht grijsbruin op zwakke roze ondergrond.

Lamellen dichtstaand, relatief ver vrij van de steel, buikig, en een pseudocollar aanlopend, tot 10 mm breed, wit tot crème, tussenlamellen talrijk Steel 50-100 mm lang en tot 9-15 mm dik, cilindrisch, tot buikig spoelvormig met wortelende basis (diep wortelend), fijn vezelig gestreept, wit wat bruin wordend bij beschadiging. Ring rokvormig, stevig, wit, rand soms dik behangen met grijzebruine vezelige vlokjes. Vlees in hoed tot 10 á 12 mm wit tot crème met zwakke roze tint, in de steel idem tot iets bruinachtig, hol wordend. Geur ± aangenaam fungoïde. Spore crèmekleurig.

Sporen (sp) (5,5)6-8,5(9,0) x 4-5,5(6,0) μm , Q = 1.3-1.4-1.6., elliptisch, ovoïde, relatief dikwandig meest met een oliedruppel, zonder kiemporie, dextrinoid en cyanofiel, metachromatisch in cresylblauw. Cheilocystiden (ch) 30-65(75) x 8,5-20,5(25) μm , cilindrisch, utriform, clavaat tot wat misvormt. Bekleding hoedhuid (ep), bestaande uit gesepteerde en op de septen ingesnoerde hyfen, elementen 40-170 μm lang en 9-15 μm dik, eindcel meest duidelijk smaller wordend, met grijsbruinachtig vaculair pigment. Gespen niet aanwezig.

Vindplaatsgegevens: Maastricht, oever van de maas op een grazige plaats onder Linde (*Tilia x vulgaris*), aantal vruchtlichamen. \pm 15 stuks. Verzameld augustus 2007 door Marc Houben.

Verspreiding in ons land zeer zeldzaam en dan nog voornamelijk in de duinstreek, en ook elders in Europa zeer verspreid voorkomend.

Commentaar

E. Vellinga heeft de soorten rond het *Leucoagaricus macrorhizus*-complex synoniem verklaard en alle ondergebracht bij *L. barssii*, een soort met wortelende steel! De in P.S.L-Nieuws (12(2)2005), behandelde *Leucoagaricus pseudocinerascens* onderging hetzelfde lot, aangetoond werd dat dit op een vergissing moest berusten. Echter voor *Leucoagaricus pinguipes* (= *Leucoagaricus macrorhiza* v. *pinguipes*) eveneens met een spoelvormige wortelende steel, is het synoniem verklaren echter meer dan logisch geweest.

Leucoagaricus barssii is een vlezige en tamelijk robuuste soort dit in tegenstelling *L. pseudocinarascens*. Het grote (macro)verschil is verder dat *L. barssii* een overwegend wortelende steel heeft, volledig afwezig bij *L. pseudocinerascens*, deze is cilindrisch tot zwak clavaat. Microscopisch verschillen de soorten echter amper van elkaar wat het eigenlijk niet rechtvaardigt de twee als aparte soorten te benoemen.

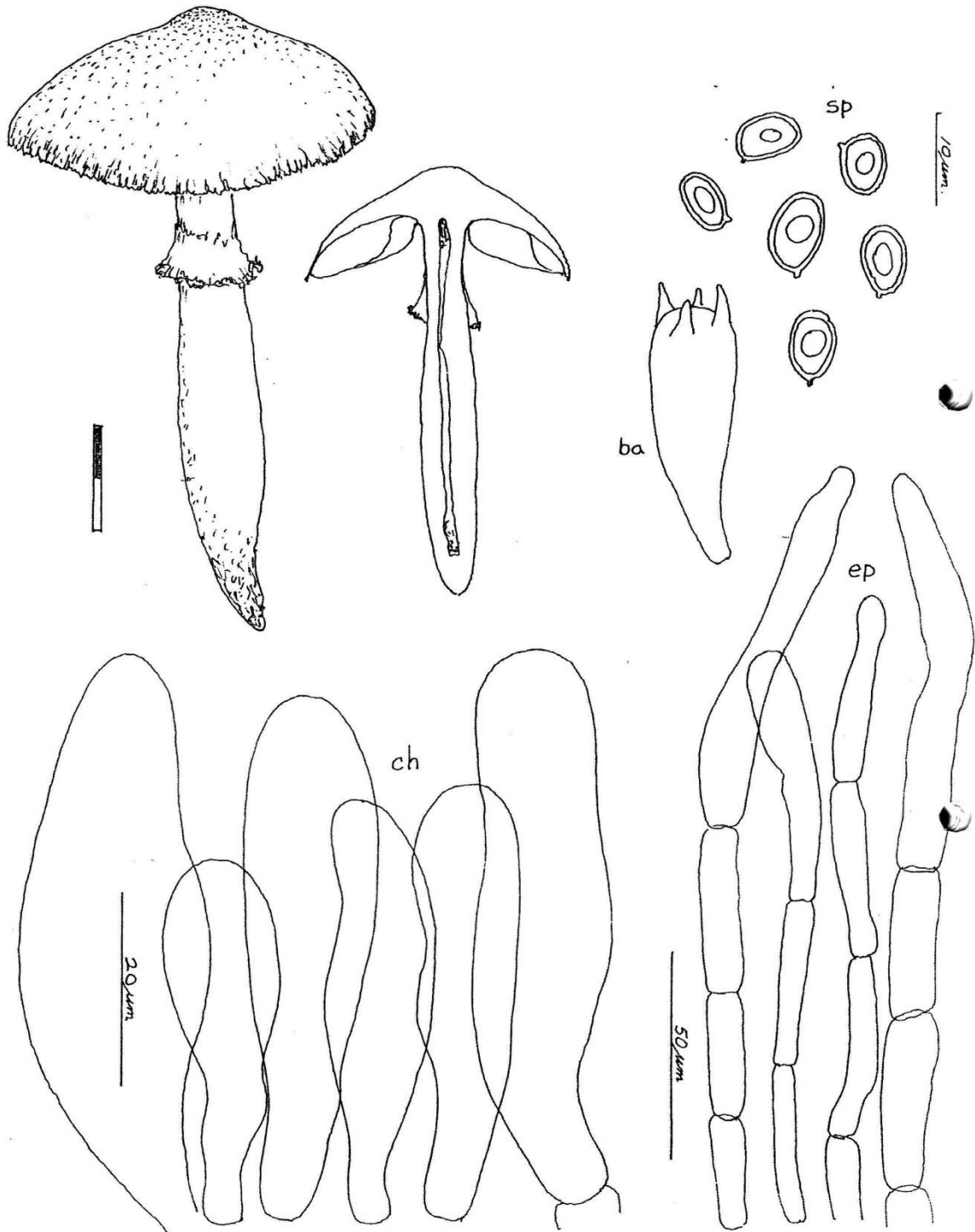
In PSL-Nieuws 2005 wordt o.a. voorgeslagen *L. pseudocinerascens* te herbenoemen in *Leucoagaricus barssii* var. *pseudocinerascens*.

Geraadpleegde literatuur:

Zie literatuurlijst in PSL-Nieuws 12(2)2005, pag. 11.

(Voor fig. zie pag. 12)

Leucoagaricus barssii

Bos Elsloo alweer goed voor iets leuks

Jo Bollen en Piet Kelderman.

Indien je woonhuis bijna tegen de bosrand te Elsloo is gelegen mag je als amateur-mycoloog natuurlijk niet mopperen. Zo ook op woensdag 17 oktober, waar de eerste auteur materiaal verzamelde t.a.v. de practicumavond de dag erop. Hieronder waren ook twee kleine paddenstoeljes. In aanzien niet veel soeps maar het slechte paddenstoelenweer had op dat moment nu eenmaal niet veel te bieden. Traditie getrouw belande een preparaatje ervan onder de microscoop met de gedachten, "het zal wel weer een *Mycena* zijn" want daar leken het verzamelde wel het meest op. Verrassend waren de sporen die vervolgens te zien waren, haast bolronde met blaasachtige wratjes. We waren er al snel achter dat we met een *Mycenella* te doen hadden. Welke moest via een sleutel uitsluitel geven. Dat het zo'n zeldzaamheid was verbaasde ons toch. F.A.N. beschrijft de soort wel en zijn er micro-tekeningen aanwezig, maar die wijken wat af van deze vondst, en daar niet een ieder deze literatuur heeft leek het wel verantwoord deze vondst even aan jullie voor te stellen.

Mycenella trachyspora (Rea 1927) Boekhout 1985.
Syn. : *Mycenella cooliana* (Oort 1928) Sing. 1973.
Mycenella rubropunctata Boekhout 1985.
Nederlandse naam: Gezellig taaisteeltje.

Hoed 5-9 mm Ø, vrij uniform fijn viltig tot als berijpt, grijsbruin met lichtere rand, vochtig doorschijnend gestreept, droog muisgrijs, ± klokvormig tot convex met lage umbo. Steel 20 – 25 x 0,7- 1,5 mm, cilindrisch, vrij taai, op een relatief donker grijsbruine tot basaal donkerbruine ondergrond bekleed met fijn lichtgrijs vilt tot afstaand zeer fijn harig, als berijpt lijkend. Lamellen uitgebocht tot breed aangehecht, relatief ver uiteen, L: 16-21, l: 1-3,1-1. korte lamellen bij de rand talrijk, vuil wit tot crème. Vlees bruinachtig, steel hol wordend. Geur ietwat fenegriek!

Sporen (sp), kleurloos, van vrijwel rond tot breed ovoid met enkele blaasachtige wratjes, niet amyloid, 5,5-6 x 5-5,5 µm, Q = 1,0, 1,2. Basidiën (ba) clavaat, 4-sporig (ook enkele 2-sporige gevonden), 25- 40 x 6-7,5 µm. Cheilo- en pleurocystiden (ch & pl) gelijkvormig, spoelvormig met spitse tot haast spitse top, 60-85(90) x 10-15 µm met 0,6 tot 1,0 µm dikke wanden, op veel plaatsen opvallend met een klontertige substatie bekleed. Steel bekleding bestaande uit haast cilindrische, wigvormige tot ± spoelvormige cellen, vaak met uitgroeisels en basaal met koraalachtige elementen, 46-85(90) x 6-9(13) µm. Pileocystiden (pi) van de hoedbekleding gelijkend op die van de steel, hyfen met talrijke diverticulate uitgroeisels. Gespen overall aanwezig. (zie pag. 14 voor afbeeldingen)

Vindplaatsgegevens: De vondst werd gedaan langs een wandelpad, in het benedendeel van het Hoge bos te Elsloo. Op leemachtige bodem (klein talud) die plaatselijk begroeid is met Pluisdraadmos (*Amblistegium serpens*) waartussen de soort fructificeerde. (in het voorjaar is deze plek geheel

begroeid met Daslook (*Allium ursinum*)

Wijkt van de beschrijving in F.A.N. af door het gemis van gele tinten in de steel. Verder dat de pleuro- en cheilocystiden breder zijn en gemakkelijk de 15 µm bereiken (Boekhout: tot 11 µm) De cystiden gelijken dan meer op deze van *M. bryophila*, maar zijn acuter aan de top, maar *M. bryophila* heeft uitsluitend 2-sporige basidiën, en de sporen zijn veel groter dan die van *M. trachyspora* nl. tot 9- en 8 µm lang en breed.

Met Boekhout (F.A.N.1999) wordt *Mycenella rubropunctata* als aparte soort behandeld. Maar Kriegelsteiner (2001) is van mening dat de variabiliteit van de cystidenvormen dit niet rechtvaardigen en dat de rode puntjes op de lamellen (*M. rubropunctata*) veroorzaakt worden door de klontertjes op de cystiden! Deze klonters zijn ook in deze collectie gevonden.

Mycenella trachyspora schijnt volgens de Overzicht Pad. Ned.(1995) uiterst zeldzaam te zijn en staat voor Nederland te boek als zijnde verdwenen (laatste en enige melding 1926). In de Belgische standaardlijst wordt in het geheel geen *Mycenella*-soort genoemd. Is in Duitsland van enige vindplaatsen bekend.

Dank zijn wij verschuldigd aan W. Simons voor het determineren van het mos.

Geraadpleegt:

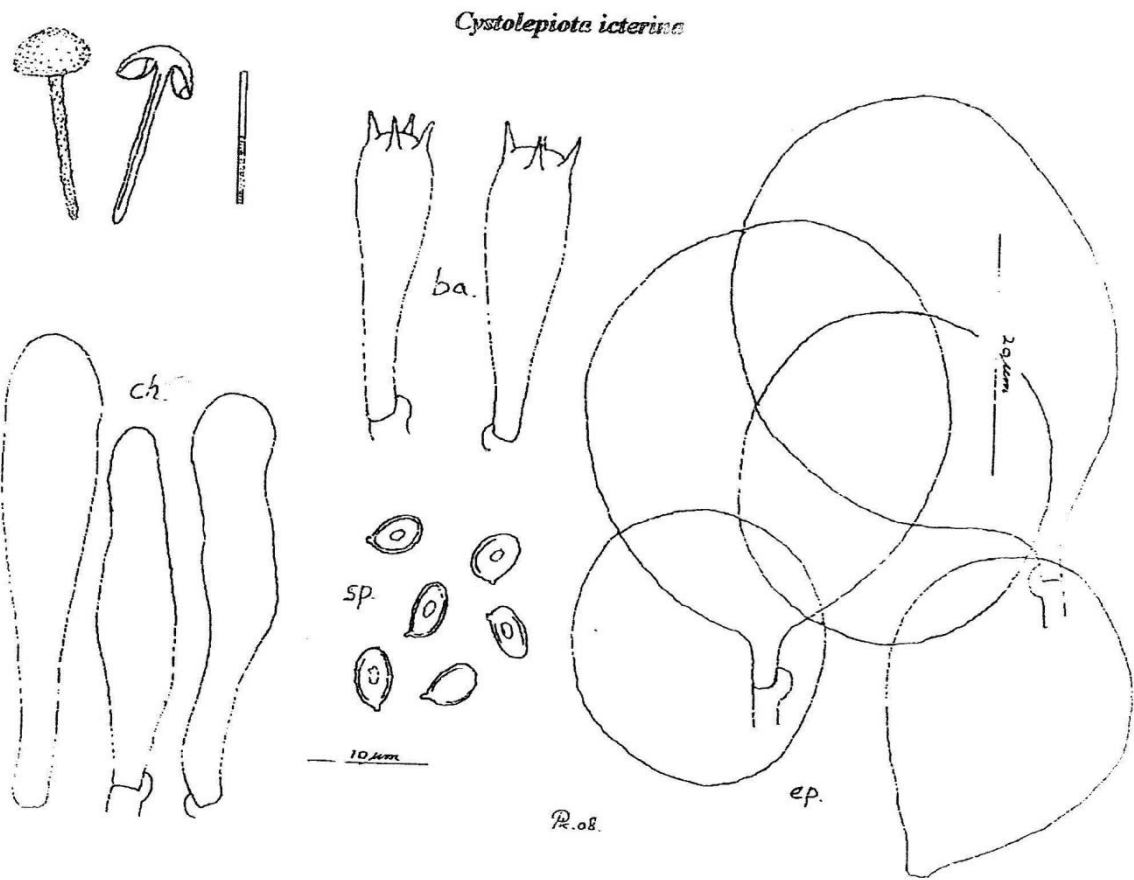
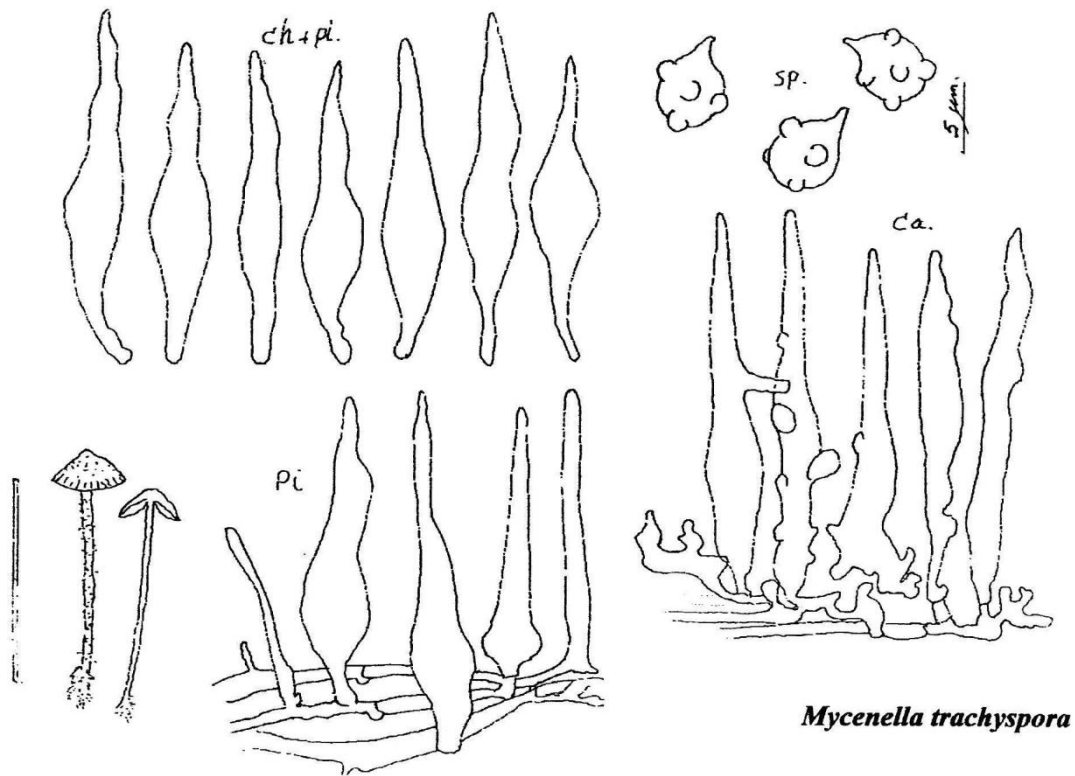
Arnolds, E. et al. 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland, N.M.V. Wijster.

Bas. C. et al, 1999, Flora Agaricina Neerlandica, vol. 4, p. 173-177.

Henderson et al, 1998. British Fungus Flora (Agarics and Boleti) deel 8. Royal. Bot. Gard. Edinburgh.

Kriegelsteiner, G.J., 2001. Die Grosspilze Baden-Württembergs Band 3. p. 470-472.

Vandeven, E. et al. 1996. Aantekenlijst voor zwammen en slijmzwammen. Koninklijke Antwerpse Mycologische Kring.

De eerste zekere vondst van *Cystolepiota icterina* in Nederland.

Jo Bollen & Piet kelderman

Op 8 augustus van het vorige jaar (2007) vond J. Bollen in het Bunderbosch, enkele kleine vruchtlichaampjes van een hem nog niet met zekerheid op naam te brengen *Cystolepiota*, hoewel een vermoeden aanwezig was. Op de eerst komende practicumavond werd de vondst, van nog vers materiaal, goed bekeken en het vermoeden bevestigd dat dit *Cystolepiota icterina* was.

In Overzicht Paddenstoelen in Nederland en aanvullingen zoekt men tevergeefs naar deze soort. Wel wordt *C. icterina* kort behandeld door E. Vellinga in F.A.N. (2001), maar voegt er aan toe dat er in Nederland geen herbarium materiaal aanwezig is, en dat het zelfs niet met zekerheid vast staat of de soort wel bekend is in Nederland, en mogelijk eens in Zuid-Limburg gevonden is, maar verder bijzonderheden ontbreken. Vellinga's beschrijving is gebaseerd op andere beschrijvingen elders in de literatuur.

Een korte beschrijving aan de hand van deze vondst is hier zeker niet misplaatst

Cystolepiota icterina (Møll.) ex Knuds. 1978.
Syn.: *Lepiota icterina* Møller 1965 (nom. nudum)

Ned. naam geen. Voorslag: Zwavelgele poederparasol.

Hoedjes 8-12 mm, (lit. tot 30 mm) meest convex met zwakke umbo, fijn vlokkig - melig wat minder bij de rand, haast uniform zwavelgeel, centrum met ietwat geelbruinige nuances. Lamellen dicht opeen staand, vrij van de steel, ietwat buikig, crèmekleurig. Steel ca 30-35 x 2-2,5 mm, (lit. tot 50 mm lang) cilindrisch, op de top na geheel als fijn vlokkig - bepoederd, op de duur wat verdwijnend, kleur als die van de hoed tot iets bruinig bij de basis. Vlees kleur idem als hoed en steel, de laatste ietwat hol worden. Geur en smaak niet genoteerd.

Sporen (sp) 4-5 x 2,3-4 μm , Q= 1.2-1.7, dikwandig, breed elliptisch tot ovoïde, dextrinoïde en niet metachromatisch. Basidiën, (ba) 18-25 x 5-8 μm clavaat, 4-sporig, Cheilocystiden (ch) 28-45 x 4-8 μm , clavaat, fusiform tot onregelmatig gevormd. Pleurocystiden afwezig. Epicutis (ep) bestaande uit \pm bolronde tot peervormige cellen, 15-35 x 13-30 μm . Gespen overal aanwezig.

Vindplaatsgegevens: De vruchtlichamen werden verzameld op een humusrijke stikstofrijke plaats nabij Brandnetel (*Urtica dioica*), Braam (*Rubus spec*) en Ruig Klokje (*Campanula trachelium*) met als overstaanders Hazelaar (*Corylus avellana*) en Es (*Fraxinus excelsior*).

Op dezelfde plek werden een jaar eerder (sept. 2006) al 8 exemplaren geteld maar toen niet verzameld. De literatuur vermeldt alleen het voorkomen onder *Fagus*, maar met soorten die uiterst zeldzaam zijn is 'naschrijven' van de vaak schaarse gegeven schering en inslag. In Europa is *Cystolepiota icterina* inderdaad zeer zeldzaam. Vellinga vermeld slechts enkele vondsten voor België, Denemarken en Zweden, en Candusso & Lanzonii een vondst nabij Rome (Italië). Materiaal van deze vondst is opgeborgen in herb. J. Bollen nr. 86.

Geraadpleegd

Arnolds, E. *et al*, 1995 Overzicht Paddenstoelen in Nederland. Ned. Myc. Ver.

Bon, M. 1994. Flore Mycologique d'Europe, 3, les Lepiotes. Marcel Bon, 80230- St Valery-sur-Somme.

Candusso, M. & G. Lanzonii (1990). Fungi Europaei, *Lepiota* sl. Libreria editrice Giovanna Beilla, I-21047 Saronno.

Vellinga, E in Noordeloos, M. *et al*, 2001. Flora Agaricina Neerlandica, vol. 5. Balkema Publishers

(Voor fig. zie pag. 14)

Vondsten 2007

Piet Kelderman

De zachte winter was de oorzaak van al vroege vondsten. Terwijl het uitzonderlijke droge en warme voorjaar weer roet in het eten gooide met weinig tot geen paddenstoelen. Het bleef aanmodderen tot de late herfst, toen kwam het eigenlijk pas een beetje op gang.

Dit jaar wordt de lijst tamelijk gedomineerd door meldingen uit het Bunderbos! Als het even kan gaan de Bolletjes zelf bij maanlicht nog op jacht naar paddenstoelen

5 jan. De Bolletjes gingen op jacht naar de Rode kelkzwam (*Sarcocypha* sl.) en vinden deze dan ook, maar ook al *Peziza lividula*.

13 jan. Henk Henczyk verzameld een nieuwe variatie voor Nederland van *Sowerbyella radiculata* (zie vorige nummer)

2 maart melden Jo, Tonny en Giel al de Anemonenbekerzwam (*Dumontia tuberosa*) en enkele vruchtlichamen van het Bleekbruin beekschildje (*Pachyella violaceonigra*). Verder nog het Harig ruigkogeltje (*Lasiosphaeria hirsuta*), het Schraal ruigkogeltje (*L. strigosa*), de Zwarte pokzwam (*Nitschkia grevillei*).

20 april was het erg droog toch vind Jo Bollen nog een exemplaar van de Wijnrode bosbekerzwam (*Peziza ampelina*)

15 mei wordt in het Hogeboos te Elslo door Jo Bollen een achtal vruchtlichamen gevonden van de Goudgele Hertezwam (*Pluteus leoninus*)

15 juni wordt door de Bolletjes op twee plaatsen in het Bunderbosch ca. de Kardinaalsbekerzwam (*Peziza subisabellina*) aangetroffen.

5 juli Henk Henczyk vindt op het Kerkhof Mariarade, 3 ex. van de Kaneelboleet (*Gyroporus castaneus*)

7 juli verschijnen de eerste parasolzwammetjes (*Lepiota* s.l.) in het Bunderbos ca. Jo Bollen meld o.a. de Egelparasolzwam (*Lepiota perplexa*), Kegelpoederparasol (*Cystolepiota pulverulenta*) en de Witte champignonparasol (*Leucoagaricus serenus*). Maar ook de Schermeikhaas (*Polyporus umbellatus*) en de Goudplaat zwam (*Phylloporus pelletieri*) waren reeds aanwezig.

8 juli. A. & C. Billekens verzamelen in de Eikener Peel (Kessel) Blauwvoetstekelzwam (*Sarcodon scabrosus*), Tengerstekelzwam (*Phellodon conatum* (= *melaleucus*)) (Worden niet vermeld voor Limburg in Arnolds 2003,

terwijl vooral de eerste bekend is van enkele vindplaatsen in Limburg)

10 juli Henk Henczyk vindt te De Koumen de Stinkende russula (*R. foetens*), Greppel-melkzwam (*Lactarius lacunarum*), Geribbelde trechterzwam (*Clitocybe costata*).

13 juli worden in De Breuk te Geule o.a. worden door Tonny, Giel en Jo de Inktviszwam (*Clatrus archeri*) en de Grote schotelkluiszwam (*Helvella queletii*) gevonden.

4 aug De excursie naar De Doort stak er kwantitatief niet bepaald uit, maar vondsten zoals *Boletus radicans* (Wortelende boleet), *Phellinus ribis*, *Clavulinopsis laeticolor* (Fraaie knotszwam), *Cortinarius balteatoalbus* (Dikke Gordijnzwam).

7 aug. Meld Jo Bollen leuke vondsten vanuit Geulle o.a. de Zaagselhertezwam (*Pluteus petasatus*) en de zeer zeldzame Okerbruine parasolzwam (*Lepiota ochraceofulva*) en de Slanke aardster (*Geastrum lageniforme*)

5 en 7 aug. De Billekens uit Pannigen melden *Cortinarius bolaris* bij Heythuysen resp. te Helden.

6 aug Jo Bollen Bunde, *Cystolepiota icterina*. (tweede vondst van Ned.)

18 aug. Excursie naar de Vijlenerbossen. Leuk hier de vondst van de Stekelige hertetruffel (*Elaphomyces muricatus*) en de Zwarte truffelknotszwam (*Codiceps ophoglossoides*) Nog niet eerder verder de Bleke melkzwam (*Lactarius pallidus*) altijd leuk het Genaveld sapbekertje (*Phaeohelotium umblicatum*).

19 aug. Marc Houben vindt de Wortelende champignonparasol (*Leucoagaricia barssii*), vrijwel op zijn werk. (zie elders in dit nummer) en in Munstergeleen de Grijsgroene parasolzwam (*Lepiota griseovirens*) ss. E. Vellinga (= *Lepiota pseudofelina* meeste auteurs in Europa)

1 sept. Excursie Imsteraderbos. Met een 100tal soorten gezien de omstandigheden nog redelijkwaaronder de tweede vondst voor Nederland van *Anthracobia subatra*, *Hydnum*

rufescens hier opvallend vertegenwoordigt. Het Beukengedeelte staat er zeer slecht bij! Maar daar hadden we het al eerder over.

Op dezelfde datum vindt Jo Bollen nog op een gevallen beukenstam (Die hij al enige tijd in de gaten hout op het voorkomen van paddenstoelen) 19 vruchtlichamen van de altijd fraaie Zijdeachtige beurszwam (*Volvariella bombycina*) Deze soort krijgt rugnummer 72 (het aantal tot op heden genoteerd soorten op die stam)

8 sept. Tonny, Giel en Jo zijn weer op pad te Bunde. Vinden o.a. de Gewone kopergroenbekerzwam (*Chlorociboria aeruginascens*), Violetstelige poederparasol (*Cystolepiota bucknallii*), Vlekkende poederparasol (*C. hetieri*), Groenschubbige parasolzwam (*Lepiota grangei*) etc. Verder nog *Hydnum repanda* en *H. rufescens* en altijd bijzonder de Rode korrelhoed (*Cystoderma terreii*) en *Clavulinopsis subtilis*.

15 sept. Meld Jo Bollen van uit Ulestraten de Prachtmyceana (*Mycena crocata*) Waarschijnlijk nieuw voor Limburg. (zie elders in dit nummer)

16 sept. De excursie naar de Vaalserberg was weer interessant met vondsten zoals *Trichloma acerbum* (Krulzoomridderzwam). Veel *Cortinarius nemorensis* (Bruine kleibosgordijnzwam) en verder o.a. de Geschubde boleet (*Strobilomyces strobilaceus*) een soort die naar het zich laat aanzien weer behoorlijk toeneemt!

19 sept. Jo vindt zeven vruchtlichamen van de Kammetjesstekelzwam (*Hericium coralloides*) maar zie elder in dit nummer.

30 sept. Op de Sausberg nabij Schin op Geul wordt Margriet Frijns verrast met het vinden van tientallen vruchtlichamen van de Geschubde boleet (*Strobilomyces strobilaceus*)

30 sept. De excursie naar de Koumen te Hoensbroek leverde niet al te veel soorten op, wel vele vruchtlichamen van de Gegordelde gordijnzwam (*C. trivialis*).

3 oct W. Simons komt *Lepiota fuscovinacea* (Purperbruine parasolzwam) in zijn tuin tegen.

5 oktober Gerard Dings vindt *Phellodon melaleucum* (Tengere stekelzwam) en *Hydnum conrescens* (Gezoneerde stekelzwam) in de kleine Peel. A. & C. Billekens vinden deze soorten ook in mogelijk hetzelfde terrein.

6 oktober. Zo gebruikelijk een gezellige excursie op de Beegerheide. Leuke vondsten *Inocybe lacera* v. *helobia*, *Leccinum brunneogriseolum* !!

14 okt. De excursie naar het Malensbosch (Vijlenerbossen) Vaals zorgde voor een tamelijk lange lijst van vondsten waaronder de Roodrandgordijnzwam (*Cortinarius antracinus*) maar daar kwam Marc Houben thuis pas achter.

17 okt. Bunderbosch, Jo Bollen vind de zeldzame Parasietbeurszwam (*Volvariella surecta*), Olijfparasolzwam (*Lepiota forquignonii*) nieuw voor Bunde en zeer bijzonder *Mycenella trachyspora* (Gezellig taaisteeltje)! Een soort die te boek staat als verdwenen in Ned. Maar zie elders in dit nummer

20 okt. A. & C. Billekens vinden op Groote Heide te Venlo *Neottiella vivida* (Wrattigsporig mosbekertje) en *Clavaria pullei* (Zwartbruine knotszwam) vooral de laatste is zeer zeldzaam.

27 okt. De excursie in het Bunderbosch zorgde zoals altijd voor een mooie lijst. O.a. het Poederkopje (*Phleogena faginea*) (twee plaatsen), Bloedplaatcordijnzwam (*Cortinarius phoeniceus*), Vlokkig breeksteeltje (*Conocybe subnuda*) etc.

8 nov. Arno Stipdonk vindt *Hemimycena pseudocrispata* op de Schaapdijk te Weert in Ned. zover bekend pas driemaal gevonden.

10 nov. Excursie Vijlenerbossen Door de overvloedige en hevige regenval werd de excursie vroegtijdig afgebroken.

Dit was het weer. Veel dank zijn we weer verschuldigd aan Martin Zilverstand voor het steeds accuraat noteren en bijhouden van de excursielijsten.

Russula

We hebben de vorige keer beloofd dat we nog even terug zouden komen voor wat betreft de Russula's wat toen door plaatsgebrek niet mogelijk was.

Op welke kenmerken letten bij Russula (het volgende naar Bart Buyck & Sarnari (microscopisch))

Belangrijk: *Determineer alleen zeer verse paddestoelen die duidelijk volgroeid zijn!

*Sterk uitgedroogde of aan een felle zon blootgestelde vruchtlichamen hebben vaak een abnormaal gebarsten of loslatende hoedhuid of hebben abnormale gevormde vruchtlichamen, ook de typische geur en smaak gaan dan vaak verloren.

*Bij zeer nat weer kan de geur tijdelijk verdwijnen en kunnen de kleuren, vooral rood, van de hoed uitbleken tot crèmegeel of zelfs wit.

*Vergeet nooit te noteren onder welke boom- of struiksoort de Russula gevonden werd.

De grootte van de hoed: het meten van de diameter wordt meestal gedaan door de hoed te projecteren in een vlak. Sommige auteurs meten echter de ware diameter, d.w.z. bij meting de gehele ronding van de hoed, wat het voordeel heeft dat de diameter weinig veranderd naargelang de ouderdom van de paddestoel.

Men kan de afmetingen van de hoed grof indelen in drie categorieën. **Kleine soorten:** hoeddiameter minder dan 5 cm. **Middelgrote soorten:** tussen 5 en 10 cm. **Grote soorten:** meer dan 10 cm.

De hoedhuid: het niet, deels of geheel aftrekbaarheid van de hoedhuid is een interessant kenmerk.

De hoedhuid kan van nature zeer slijmig zijn of zeer droog en fluwelig aanvoelen. De Europese Russula-soorten hebben nooit duidelijke schubjes of vlokjes op de hoed. Maar bij droogte kan bij heel wat soorten de hoed barsten gaan vertonen of in kleine stukjes uiteenvallen waardoor die hoed dan een schubbig aspect kan vertonen.

Russula is een van de meest kleurrijke geslachten. Werkelijk alle kleurschakeringen zijn mogelijk en dit kan zelfs sterk variëren binnen dezelfde soort. Er zijn soorten die opmerkelijk constant in kleur blijven andere weer niet. Ondanks de moeilijkheid om een bepaalde kleur goed te omschrijven en ondanks de bestaande variatie van de kleur binnen vele soorten vormt de hoedkleur een zeer belangrijk, zonet het belangrijkste, identificatiemiddel. Maar met enige ervaring leert men vrij vlug de subtiele nuanceverschillen in de hoedkleur waar te nemen.

In de sleutel (van Bart Buyck) spelen de kleuren een primaire rol maar er is geprobeerd om het gebruik ervan zo veel mogelijk te beperken tot het opsplitsen in grote kleurgroepen en geen subtiele kleurnuances te gebruiken. Belangrijk in dit geval is wel de aanwezigheid van een bepaalde kleur (bijvoorbeeld rood) en niet zozeer de dominantie van die kleur op de hoed. Veel onervaren paddenstoelliefhebbers hebben nogal de neiging om een hoed vlug als 'bruin' af te doen en de lichte rode zweem die bijvoorbeeld nabij de rand doorschijnt niet als belangrijk te nemen. Nochtans is juist de aanwezigheid van die lichte rode zweem vaak een teken dat de hoed van die Russula ook volledig rood kan zijn! Onder 'bruine hoed' wordt dan ook een hoed verstaan waarin geen enkel spoor van een andere kleur te zien is, (rood, groen, blauw..).

De Steel: de afmetingen zijn meestal afhankelijk van de grootte van de hoed. Wij mogen dus stellen dat een Russula met een grote hoed ook meestal een forse steel zal hebben. Er vaak sprake is van een forse of robuuste paddenstoel tegenover fragiele, meestal kleine soorten. Bij dit onderscheid speelt de steel een belangrijke rol: jonge of abnormale kleine exemplaren van doorgaans grote, stevige soorten zijn toch als robuust te herkennen aan hun forse en vooral brede steel.

Het oppervlak van de steel is meestal glad, maar kan soms fijn vlokkelig-bepoederd lijken (loep)

De steel is bij veel soorten min of meer wit. Maar kan door opname van water (vooral in de late herfst) soms glazig grijs worden. Bij veel soorten, vooral deze met rood of violet in de hoed, bezit de steel, in het bijzonder de steelbasis min of meer dezelfde kleur als de hoed. Maar deze kleur is te weinig constant om te dienen als betrouwbaar kenmerk.

Het vlees: Het vlees is meestal wit, maar kan soms zeer karakteristieke verkleuringen (rood, zwart, grijs, geel of bruin) vertonen. Dit is een zeer belangrijk kenmerk, maar de intensiteit van de verkleuring hangt spijtig genoeg sterk af van de ouderdom van de paddenstoel en van de weeromstandigheden. Het is van belang dit kenmerk enkel bij verse niet uitgedroogde vruchtlichamen te observeren. Soms verkleurt het vlees van hoed of steel bij het doorsnijden pas zwart na een kortstondig roodverkleuring.

De geur en smaak: deze spelen een zeer belangrijke rol in het herkennen van Russula-soorten, ondanks het feit dat het hier gaat om sterk subjectieve, moeilijk te definiëren gegevens (vooral voor de geur) Veel hangt hier dan ook af van de ervaring van de waarnemer en van het herkennen en onthouden van bepaalde typisch geuren, (zoals de moeilijk te omschrijven geur van *R. fellea*) en smaken.

Het vaststellen van de geur doet men het best door te ruiken aan de onderzijde van de hoed daar waar de plaatjes de steel bereiken. Vele hebben een karakteristieke geur b.v. verse appels, abrikozen, frangipane, bitteramandel, spermatisch, naar camembert en soorten uit de *R. xerampelina*-groep kan men een geur van rottend vis of vis waarnemen, vooral na het wrijven van de steelbasis. Bij andere komen de geuren pas tot uiting bij het indrogen van de paddenstoel zoals de honinggeur van *R. melliolens* en de visgeur bij de *R. violacea*-groep.

Smaak: Russula's kunnen ruwweg ingedeeld worden in zacht (milde) of scherp smakende soorten. Het proeven van een paddenstoel kan steeds zonder gevaar voor vergiftiging verlopen door een klein stukje van de hoedrand (het beste met enkele plaatjes) in de mond te nemen en er langzaam op te kauwen om het nadien weer uit te spuwen. Er is zo weinig gevaar daar er geen echte giftige soorten gekend zijn.

Bij zeer scherp smakende soorten is er sprake van een branderig gevoel dat minutenlang aanhoudt. Anderzijds zijn er de zacht of matig scherp smakende Russula's, de scherpe smaak is makkelijk te verdragen of zeer vlug verdwenen. Nogal wat scherpe Russula's kunnen soms, misschien als gevolg van de minder gunstige weersomstandigheden minder scherp tot schijnbaar mild smaken. Dit laatste is vooral het geval bij Russula-soorten die nauw verwant zijn met *R. undulata*. Bij enkele soorten smaakt de hoedrand duidelijk bitter (bv. *R. amarissima*, *R. pseudointegra* en *R. caerulea*) Veel mensen hebben last met het herkennen van deze smaak maar het is hier van belang te weten dat wij slechts achter op onze tong een bittere smaak kunnen waarnemen.

Lamellen: De lamellen lopen bij de meeste soorten allemaal door tot aan de steel met uitzondering van de soorten behorende tot de *Compactae*-groep die veel korte tussenlamellen bezitten. Ook is afsplitsing mogelijk van twee grote groepen waarbij bij de ene groep de plaatjes bij de hoedrand breed en stomp zijn afgerond in tegenstelling tot de andere groep waar ze bij de hoedrand duidelijk smaller worden (scherp)

Een veel subtieler kenmerk is de kleur van de plaatjes. Toch is de kleur van de plaatjes (vaak ook de kleur van de sporē) hier een belangrijk sleutelkenmerk. Bart Buyck onderscheid slechts twee categorieën, nl. de soorten waarvan de volwassen paddenstoelen witte tot gebroken wit of crèmekleurige plaatjes bezitten (kleur van verse margarine of bakboter) en de soorten die duidelijk een gele tot oranjeleurende tint krijgen bij rijpheid.

De beoordeling van de kleur van de plaatjes gebeurt het best door de paddenstoel onder aan de steel vast te nemen, iets schuin te houden met de hoed naar onderen gekeerd en dan heen en weer, van links en rechts, te draaien tussen de vingers, of maak een sporē.

Slecht bij een soort verbrokkelen de plaatjes niet, nadat er met de vinger over gewreven is, nl. bij *R. cyanoxantha* deze zijn uitzonderlijk vetig en verbrokkelen niet.

De lamellensnede kan soms belangrijke kenmerken bezitten zoals fijn gezaagd, bruin gepunteerd of felgeel gekleurd.

Het kleuren van microscopische kenmerken (volgens Sarnari 1998)

Het microscopisch kleuren laat het beter bekijken van de conturen toe, het versterkt het contrast.

Het kleuren met congorood in water of ammoniak is slechts fundamenteel bij het verwerken van herbarium materiaal niet bij vers materiaal.

De toepassing van bovenstaande, bescheiden middelen, veroorzaakt in de praktijk dat het pigment op herbarium materiaal 'n onherkenbaar verzwommen en waterig beeld laat zien.

Kresylblauw geeft een optimaal resultaat wat betreft het orthochromatisch of metachromatisch karakter.

Een goede manier is de kleuring met SBA (sulfobenzaldehyde) wat een selectieve kleuring toelaat van de dermatocystiden.

SV (sulfovanilline), SBA of SP (sulfopiperonal) kleurt de dermatocystiden en de lactiferen in de subcutis grijs of zwart. Echter niet altijd!

Met (carbol)fucsine daarentegen krijgen we de contrasterende verkleuring van de incrustatie op de primordialehyfen te zien, soms ook aanwezig op de dermatocystiden.

Deze methode, in vier tijden, bestaat uit; een klein deel van de hoedrand 8 tot 10 minuten onder te dompelen in (carbol)fucsine, dan uitwassen in water vervolgens 1 minuut onder dompelen in zoutzuur (HCl 3-5 %) op het laatst weer uitspoelen in water. Deze procedure, het homogene kleuren met (carbol)fucsine en de ontkleuring met zoutzuur geeft een selectief resultaat, de incrustatie die zuur resistent is, kleurt op de celwanden helder purper.

Verklaring enige begrippen

De "crins" zijn dikwandige setae in de hoedrand. Net als de gewone haren zijn ze het beste zichtbaar in congorood (zie Breitenbach deel 6)

Intercellulair = incrustatie bevindt zich tussen cellen of op de buitenkant van de hyfenwanden.

Intracellulair (ook vaculair) = pigment bevindt zich binnen in de cellen.

Intraparieteel = pigment bevindt zich in de celwand.

Pseudocystiden = als bij *Lactarius*, einde van de sapvoerende hyfen, ook aanwezig in de subcutis. (zie Breitenbach deel 6)